

iam iudicatam referrentur¹. Episcopus Brixinensis, quum ad conditiones de conclusione agentes pervenisset: „Deputatio vestra“, inquit, „non una vice, sed repetitis vicibus in sinu consessus sui hac de re egit, et semper censuit eadem prorsus constantia, hanc conclusionem sive tale monitum omnino necessarium esse. Nam non potuit non praevidere, quanta mala exortura sint, si opinio illa invalesceret, quod de omnibus, quae neque in capitibus neque in canonibus huius Constitutionis de fide continentur, in scholis libere, imo liberrime posset disputari. Huic tanto malo, quod eo maius esset, quum post tot saecula demum Concilium Vaticanum secutum fuerit ultimam Synodum Tridentinam, huic tanto malo alia ratione obviam ire Concilium Vaticanum non potest iuxta sententiam deputationis de fide, quam addendo Constitutioni dogmaticae de fide talem clausulam, seu talem conclusionem, qua monentur fideles officii sui in erroribus arcendis et in erroribus eliminandis, et qua admonentur magistri, quod non sufficit probato catholico solummodo ea vitare, quae de fide vitanda sunt, sed etiam ea, quae per decreta Sedis Apostolicae sunt definita. — Ergo de necessitate huius conclusionis ne momento quidem temporis in consessu deputationis vestrae de fide disputatum fuit; de loco et de tempore utique aliquantulum haesit, sed solummodo unica vice: et Rōmus relator, qui ultima vice officio relatoris ex hoc ambone functus est, rationes vobis, Rōmi Patres, ingenue exposuit, cur deputatio de fide censeat, istam conclusionem hoc loco esse publicandam. Caeteroquin per se patet, quod quoad valorem dogmaticum, id est quoad censuram adiectam, nihil immutatur in decretis Sedis Apostolicae, etiamsi conclusio ista per Concilium Vaticanum probetur et publicetur. Valor dogmaticus seu censura adiecta prorsus eadem et immutata manet, qualis fuit ante publicationem et decretum Concilii Vaticani. Proinde, Rōmi Patres, obsecro et obtestor omnes, ut huic etiam conclusioni calculum suum, utique album, adiiciant.“²

Deputatio de fide sequenti die Constitutioni ultimam manum admovit, ita, ut ratione ultimae emendationis habita³ etiam conclusionem mutaret. Qua mutatione Christi fidelium in erroribus eliminandis officium ab eorum, qui docendi munere funguntur, officio magis distinxit. Quum antea scriptum esset: „ . . . omnes Christi fideles, maxime vero eos, qui praesunt vel docendi munere funguntur, per viscera Iesu Christi obtestamur, necnon eiusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate iubemus, ut ad hos errores a S. Ecclesia eliminandos . . . operam conferant“, iam scribebatur: „ . . . omnes Christi fideles per viscera Iesu Christi obtestamur, eis vero, qui praesunt vel docendi munere funguntur, eiusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate iubemus, ut

¹ Ex actis etc. C. V. 1676 c.

² Relatio etc. C. V. 244 d sqq.

³ Cf. Ex actis etc. C. V. 1676 c.

ad hos errores a S. Ecclesia arcendos et eliminandos . . . operam conferant.“¹ Sed die sequenti (21. Aprilis) in sessione vicesima nona deputatio a priori illa mutatione, qua verborum quorundam transpositione Christi fidelium officium ab aliorum, qui docendi munere funguntur, distinguitur, recedendum esse putavit ac priorem textum recepit, retenta tamen voce „arcendos et“². Quas quidem res per se minimas tam accurate persecuti sumus, quia quidam studio, quidquid Concilium egit, ei in crimen vertendi ex ipso hoc modo, quo conclusio Constitutioni addita est, materiam calumniandi petierunt, quod quam iniustum sit, simplici rei expositione patet.

Itaque Constitutio de fide perfecta erat. Unum supererat, ut in Sessione solenni a Patribus approbaretur et a Summo Pontifice confirmaretur.

Sessio solennis tertia habita est d. 24. Aprilis, Dominica in Albis. Singuli Patres rogabantur, num placeret Constitutio, quam a Summo Pontifice acceptam magna voce antea recitaverat Episcopus Fabrianensis et Matilicensis; responsa Patrum a scrutatoribus excipiebantur et a protonotariis describebantur. „Recensione suffragiorum habita, compertum est, unanimem fuisse omnium Patrum assensum, per verbum ‚Placet‘ declaratum.“ Quod cum Summo Pontifici, qui Sessioni praesidebat, renunciatum esset, is Constitutionem a Patribus approbatam Apostolica auctoritate confirmavit³.

CAPUT ALTERUM.

Aliquorum locorum Constitutionis de fide uberior explicatio.

COMMENTATIO I.

De initio capitis primi Constitutionis de fide: „Sancta catholica Apostolica Romana Ecclesia“.

Nullus extat in capite primo Constitutionis de fide locus, de quo tantopere disputatum est, quam de primis eius verbis, quibus designatur Ecclesia. Quae disceptatio, licet ad caput recte intelligendum vix quidquam conferat, tamen, quum et historiam capitis et summam illam diligentiam, quam Patres vel in verbis eligendis adhibuerint, mirum in modum illustret, accuratius enarranda est.

In schemate, quod deputationi⁴, et in eo, quod Congregationi generali⁵ proponebatur, caput primum incipiebat verbis „Sancta Ro-

¹ Ex actis etc. C. V. 1677 b.

² Ibid. C. V. 1678 b.

³ Sessio sol. C. V. 247 sqq.

⁴ C. V. 1629 a.

⁵ C. V. 71 c.

mana catholica Ecclesia". Quum autem discussio specialis primi capituli haberetur, unus e Patribus vocem „Romana“ omitti, alter vel „catholica atque Romana Ecclesia“ poni voluit, vel voces „Romana catholica“ virgula separari¹. Deputatio tamen censuit, nihil mutandum esse². Itaque in tricesima sexta Congregatione generali, quum de emendationibus propositis suffragia ferenda essent, Episcopus Brixinensis, deputationis relator, Patribus suasit, ut priorem emendationem negligenter, quum nequaquam timendum esset, quod emendationis auctor timeret, ne „Ecclesia Romana catholica“ intelligeretur ea, quae esset in alma Urbe. Etiam rationem deesse, cur verba ab altero commendata reciperentur, quum verba „Romana catholica Ecclesia“ non innuerent speciem quandam catholicae Ecclesiae, quae opponi posset „Anglo-catholicae“ vel alii. Addidit tamen relator, nihil obstare, quominus ad omnem sinistram interpretationem amovendam inter vocem „Romana“ et „catholica“ poneretur virgula³. Censuerunt Patres fere omnes, verba capituli retinenda esse. Quum autem suffragia rogarentur, utrum virgula poneretur necne, magna inter eos exstitit dissensio, atque petentibus id Patribus Praesides suffragia ad aliam Congregationem distulerunt, ut collatis consiliis consensus facilius obtineri posset⁴.

Sequenti igitur die in Congregatione tricesima septima Episcopus Brixinensis specialem de ea re relationem⁵ habuit atque „re mature coram Deo perpensa et consiliis habitis et initis cum plurimis Rm̄is Patribus, etiam cum pluribus ex delegatione de fide“ suadet, ut tollatur virgula. Quaerit, quae sit significatio verborum „Romana catholica Ecclesia“. „Significat idem“, inquit, „ac Ecclesia Romana, id est mater et magistra omnium ecclesiarum, coniuncta cum Ecclesia catholica, id est, cum ea Ecclesia, quae est in toto orbe terrarum, et quidem ita coniuncta, ut Ecclesia Romana sit catholica et catholica sit Romana.“ Verba illa quasi nomen proprium Ecclesiae exhibere. Neminem autem inter nomen proprium et gentilitium virgulam inserere⁶. Quod aliqui, praesertim Angli, timeant, ne illis verbis errori faveatur, quo asserunt, plures quasi species unius verae Ecclesiae esse, id non plane inane esse fatetur. Huic autem errori occurri posse in Constitutione dogmatica de Ecclesia⁷.

Quod de verborum significatione Rm̄us Episcopus disseruit, nonnemi fortasse displiceat. Maior tamen Patrum pars virgulam omittebam censuit. Quum autem in Congregatione generali quadragesima quinta, d. 12. Aprilis, suffragia de tota Constitutione roga-

¹ Emendationes etc. C. V. 98 a. ² Ex actis etc. C. V. 1671 c.

³ Relatio etc. C. V. 102 a sqq. ⁴ Ibid. C. V. 108 d sq.

⁵ C. V. 117 d sqq. ⁶ Relatio. C. V. 118 a. b.

⁷ Ibid. C. V. 118 c.

rentur, quadraginta quinque Patres suo „Placet“ conditionem adiecerunt, ut capituli primi initium mutaretur; alii alias emendationes proposuerunt¹. Complures, cur locus mutandus esset, allatae sunt rationes, quas unus hisce comprehendit: „Minus placet vox ‚Romana‘. Quia 1. Non est necessaria ab initio, cum de Ecclesia postea expresse tractabitur, ubi poterit inseri. — 2. Quia vox apud omnes, qui lingua Anglicana utuntur, ansam forsitan praebet errorem illorum propagandi, qui triplicem distinguunt Ecclesiam, catholicam Romanam unam, alteram Graecam, tertiam demum Anglicanam². — 3. In professione fidei Pii IV.

¹ Emendationes 9—44. C. V. 221 b sqq.

² Fuit haec primaria ratio. Constat enim, fuisse et esse in Anglia, qui contendunt, unitatem Ecclesiae universalis conflare pluribus ecclesiis particularibus, fide et communione inter se diversis et separatis, de quo errore haec ad schema de Ecclesia a theologis, qui id scripserunt, adnotantur: „Vetustiore Anglicanorum sententiam exponit Rex M. Britanniae in sua ‚Réponse au Cardinal du Perron‘ apud ipsum Cardinalem in sua ‚Réplique du Cardin. du Perron‘ c. 60: ‚L'Église Romaine, la Grecque, l'Arménienne, l'Égyptienne, l'Abyssine, la Moscovite, et plusieurs autres sont membres plus excellents, à la vérité, en doctrine les uns que les autres, mais toutefois membres de l'Église catholique, de laquelle la masse et la contenance, quant à la forme externe, est, il y a longtemps, dissoute et désassemblée; recentioris autem cuiusdam Anglicanorum factionis sententia est, catholicae Ecclesiae unitatem tribus constare ecclesiis sive communionibus partialibus, apud quas dicitur perseverare forma hierarchiae ecclesiasticae, quae originalis vel apostolica sit: constare nimirum Romana, Anglicana et Orientali sive Graeco-schismatica, quarum unio licet desiderabilis, non sit tamen necessaria: ‚L'union extérieure des églises,‘ scribit in ‚Eirenicon‘ D. Pusey, ‚si normale et si désirable qu'elle soit, si conforme qu'elle nous paraisse à la volonté de Dieu, n'est pas après tout une condition essentiellement et absolument nécessaire à l'existence de l'Église universelle. L'histoire est là qui nous en fournit les preuves les plus péremptoires. En effet, les annales ecclésiastiques nous montrent, même dans la période (de l'Église) indivise, la communion fréquemment interrompue et les églises particulières à diverses reprises séparées les unes des autres et spécialement séparées de Rome. Est-ce à dire pour cela qu'il y eût lésion essentielle dans les membres momentanément disloqués? Les âmes sorties du centre de l'union visible se trouvaient-elles par le fait même hors de l'Église et de la voie du salut? Non assurément, puisque dans les rangs de ces schismatiques et de ces excommuniés prétendus, nous voyons figurer des personnages d'une vertu sans reproche et des saints universellement reconnus pour tels par l'Église romaine elle-même. En voilà plus qu'il ne faut pour nous rassurer contre toutes les éventualités de l'avenir. Que nos avances de rapprochement soient acceptées ou non, ce n'est pas tout à fait une question de vie ou de mort; Dieu merci, l'Église anglicane pourra toujours garantir à ses enfants des moyens certains pour se sanctifier et se sauver.‘ Verum scribit Fr. Suares in sua ‚Defens. fid. cathol.

eadem loquendi ratio designat *particularem* Romanam Ecclesiam, Matrem et Magistram omnium Ecclesiarum, ideoque ambigua videtur. — 4. Demum, quia non est vox usitata nec in Symbolis nec in Conciliis generalibus, per quantum sciam.¹

His rationibus cessit deputatio atque eam emendationem, qua unus ex Patribus in Congregatione generali proposuerat verba „Sancta catholica Apostolica Romana Ecclesia“, commendare constituit². Brixinensis, quum in Congregatione generali quadragesima sexta de conditionibus a Patribus adiectis nomine deputationis referret: „Unus alterve Patrum deputationis de fide credit“, inquit, „. . . hanc rem (quaestionem de initio capitis) iam esse iudicatam, ita ut ab illa non amplius sit recedendum; sed reapse hac de re non est iudicatum. Quod virgula non debeat interponi inter verba ‚Romana catholica‘, haec res est iudicata; sed quanam denominatio sit adhibenda ad unicam et veram Ecclesiam Christi in terris indicandam, hac de re non est disputatum nec etiam iudicatum; proinde longe maior pars, imo in fine tota deputatio de fide credit, huius difficultatis rationem habendam esse.“³ Verba a deputatione electa commendavit atque omnium fere Patrum tulit suffragia⁴.

COMMENTATIO II.

De possibilitate certae naturalis cognitionis Dei a Concilio definita.

In capite altero Constitutionis dogmaticae de fide docetur, „*Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse*“, et canone respondente proscribitur

adv. anglic. sect. errores l. III. c. 8. n. 4. de Summi Pontificis supra temporales reges excellentia et potestate: „Ex illa sententia sequitur aperte, plures ecclesias, quae sunt in mundo, non magis constituere universalem Ecclesiam, quae sit proprie una, quam plura temporalia regna sunt una respublica temporalis, vel unum imperium aut regnum.“ At vero, uti superiori capite declaratum est, et a Fr. Suares exponitur ibidem l. I. c. 7, accepit Ecclesia a Christo Domino constituentem formam definitam ac determinatam eamque visibilem ac conspicuam, qua esset una tantum; hinc ait idem Suares ibidem c. 8. n. 3: Cum „in symbolo Apostolorum profite-mur, nos credere sanctam Ecclesiam catholicam . . .“, hoc intelligendum est de certa et singulari Ecclesia. Cum enim vera Ecclesia catholica tantum sit una, individua et particularis . . . ex vi illius fidei tenemur credere, illam esse veram Ecclesiam, in qua sumus, et cuius fidem profite-mur, et consequenter tenemur credere, conventicula haereticorum non esse veram Ecclesiam, sed synagogam satanae (Apoc. 2) vel, ut Rufinus ait, Ecclesiam malignantium; ergo ut per illam fidem possimus discernere veram Ecclesiam a falsa, necesse est, ut sit de tali congregatione in particulari.“ (Schema de Ecclesia. C. V. 587 a sqq.)¹ C. V. 222 b. c. ² Ex actis etc. C. V. 1676 a.

¹ Relatio etc. C. V. 235 a. b. ⁴ Ibid. C. V. 246 a.

error, „*Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse*“. In his duo ex documentis Concilii accuratius explicanda sunt: qua ratione homini naturalis attribuatur facultas Deum cognoscendi, et quid homo de Deo naturaliter cognoscere posse dicatur.

I. Homo dicitur naturali rationis lumine Deum e rebus creatis certo cognoscere posse.

Voluit unus ex Patribus, in capite et canone ad rationis vocem addi „uti nunc est“, ut homo explicite in statu naturae lapsae Deum naturaliter cognoscere posse diceretur¹. Respondit in relatione nomine deputationis habita Rñus Gasser, Episc. Brixinensis, illa verba, quae antea iam adfuissent, deleta esse, „cum ea, quae in ista doctrina docentur, generatim vera habenda sint, sive sumatur homo in statu naturae purae sive in statu naturae lapsae“². „Agitur in genere de conditione naturae humanae.“³

Quis sit sensus definitionis, praeclare illustratur illis, quae respondententi schematis de doctrina catholica loco adnotant theologi. „Tria“, inquit, „hic notanda sunt. 1. Supponitur sane usus rationis. 2. Non est quaestio de *facto*, utrum singuli homines primam suam cognitionem Dei hauriant ex illa naturali manifestatione, et non potius per revelationem iis propositam excitentur ad quaerendum Deum, et Deum existere discant ex ipsa sibi proposita doctrina revelata; sed id, de quo agitur, et quod Scripturae immediate affirmant, est *potentia* rationis; quod nimirum obiectiva Dei per creaturas manifestatio ordinatur ad humanam rationem et huic insunt vires, ut possit ex illa manifestatione Deum cognoscere. Ex quo utique consequitur naturalis obligatio pro homine per hanc manifestationem, si alia praesidia desint, perveniendi ad cognitionem Dei, quod quidem a S. Paulo et in libro Sapientiae II. cc. [Rom. 1, 21. Sap. 13, 1 sqq.] docetur diserte. 3. Non tractatur hic quaestio generatim de conditionibus necessariis, ut homo perveniat ad usum rationis.“⁴

Itaque docetur a Concilio, Deum ratione humana *recte evoluta*, etiam *in statu naturae lapsae* e rebus creatis cognosci posse, atque id quidem *cum certitudine*. Quibus subsidiis ratio indigeat, ut recte evolvatur, non dicitur. Negatur tamen, ei opus esse revelationem seu aliud aliquod adiumentum supernaturale. Cuius doctrinae definitio, ut aiunt⁵ Patres deputati in folio schemati adiecto, necessaria visa est „non solum propter traditionalismum, sed etiam propter errorem late serpentem, Dei existentiam nullis firmis argumentis probari nec proinde ratione certo cognosci. — Quod vero ad traditionalismum per-

¹ Emendationes etc. Em. 5. C. V. 21 a. Em. 51. C. V. 125 d.

² Relatio etc. C. V. 131 d. ³ Ibid. C. V. 150 a.

⁴ Annotationes etc. C. V. 520 c. d. ⁵ Ratio etc. C. V. 79 c. d.